Zdroj:
Romské Vánoce aneb Bachtale Karačoňa - National Geographic (national-geographic.cz)
ROMSKÉ VÁNOCE ANEB BACHTALE KARAČOŇA
Autor: Jana Poláková / Muzeum romské kultury /zkráceno/

Vánoční svátky jsou pro Romy obdobím očisty vnější i vnitřní. Před svátky se proto v mnohých rodinách uklízí, mnohdy se také bílily stěny. Do dalšího roku by neměl nikdo vstupovat zatížen dřívějšími hříchy, každý má proto na Vánoce možnost se očistit také vnitřně. Proto se romské rodiny vzájemně navštěvují a v případě, že si nějak ublížily, obřadně prosí za odpuštění a žádají o usmíření.

Na očistu duše navazuje před štědrovečerní večeří symbolická očista ve vodě s mincemi, aby byl člověk v dalším roce zdravý, bohatý a šťastný. V některých oblastech se Romové dříve scházeli hromadně u společné studny, omývali se a utírali do červeného ručníku. Červená barva je v mnohých kulturách považována za magickou. Také Romové jí připisují ochrannou moc.

V rodinném kruhu

Vrcholem vánočních svátků je společná večeře v širokém rodinném kruhu. Večeře se odehrává na Štědrý večer (e Viľija) a předchází jí celodenní půst. Jako připomínku, že se Ježíšek narodil v chlévě, si dříve Romové na Štědrý večer prostírali na zemi na slámě. Pokud jedla rodina u společného stolu, sláma se alespoň rozložila po podlaze pod stolem nebo na stole pod ubrus. Ač zní tento obyčej poněkud zvláštně, v českém prostředí byl mnohá staletí obecně rozšířen, do dnešní doby se však neudržel.

Dříve byla štědrovečerní tabule výhradně postní, dnes je již maso její běžnou součástí. Narozdíl od českého prostředí však není mezi Romy jako vánoční jídlo rozšířené maso rybí, nejčastější je vepřové nebo kuřecí.

Vánoční stůl musí být bohatý, má symbolizovat dostatek a blahobyt, a tím je zajistit do dalšího roku. Na stole by neměly chybět oblíbené romské vánoční pochoutky jako fazole se sušenými švestkami (e fasuľa šuke khiľavenca / šľivčanka) nebo buchtičky polévané sádlem a sypané mákem (o bobaľki) a další, jako jsou plněné zelné listy (o holubki), plněné taštičky (o pišota), tvarohové či makové kynuté záviny (o šinga) aj. Kromě těchto pochoutek na stole nechybějí ani některé symbolické potraviny. Chléb a sůl mají zajistit, aby bylo po celý rok co jíst, čočka či hrách dostatek peněz, česnek, a.by byli všichni po celý rok zdraví, a med, aby k sobě byli v rodině navzájem dobří a milí.

Až přijde nejstarší

Samotná štědrovečerní večeře začíná příchodem nejstaršího, obvykle mužského člena rodiny do místnosti. Otec, dědeček, příp. nejstarší bratr zaklepe na dveře a dotáže se přítomných, zda může vejít. Poté, co je vyzván, aby vstoupil, modlí se k Bohu a přeje ostatním, aby byli zdraví a šťastní, aby měli všeho dostatek.

Nabádá rodinu, aby si jeden druhého vážili, aby jim byl vzácný daný okamžik a skutečnost, že se sváteční chvíle dožili ve zdraví. Během svého proslovu drží v rukou pecen chleba s hrstkou soli nebo se svící, jinde také misku medu, kterým si pak každý udělá křížek na čelo. Pod talíř vkládají někdy hospodyně minci, aby přinesla v dalším roce hojnost peněz. Při večeři nesmí nikdo od stolu vstát, protože stejně tak, jako by se vzdálil od štědrovečerního stolu, odešel by v příštím roce i z tohoto světa. Po večeři se svazovaly lžíce k sobě, aby tak jako ony, pevně svázané, spolu po celý rok drželi i jednotliví členové rodiny.

Vzpomínka na duše mrtvých

Na štědrovečerní hostině se pamatuje na příbuzné, kteří už nejsou mezi živými. Romové mají k duším zemřelých (o mule) velkou úctu, ale zároveň se jich také obávají. Předcházejí si je proto, aby neměly důvod se vracet na zem a škodit. Kromě samotné vzpomínky na zemřelé zapálením svíce, jsou jejich duše přizvány k večeři. Místo je jim vyhrazeno buď přímo u stolu, nebo se jim pokrmy odkládají na jiné místo – často na okenní parapet, na balkón či do kouta. Někdo nosí jídlo svým zesnulým přímo na hrob. Oblíbenou pochoutkou duší jsou zejména bobaľki. Často se však duším odkládá od každého jídla trochu. Na romských hrobech lze i v dnešní době vidět misky s cukrovím, pálenku, cigarety, pokud jde o zemřelé děti, nosí jim jejich příbuzní někdy dárky, např. panenky, plyšové hračky apod.

V minulosti bylo v celém křesťanském světě žádoucí, aby každá rodina přijala ke svému štědrovečernímu stolu někoho chudého, osamoceného, nemocného nebo žebráka. Také Romové tento zvyk znali a přijali na Štědrý večer každého, kdo zaklepal na jejich dveře nebo kdo se osamocený potuloval v okolí jejich osady.

Zavěšený stromek

Obyčej vánočního stromku pronikal do romského prostředí jen pozvolna. Romská obydlí byla velmi stísněná, nejčastěji měla jen jednu místnost, ve které se odehrával veškerý rodinný život. Početné rodiny proto nemohly již tak malý prostor ještě zmenšit stromečkem. Proto se stromek někdy zavěšoval ke stropu. Zdobil se skromně pomocí ořechů, jablíček, papírových ručně vyrobených ozdob.

Návštěvy a koledování

Po večeři i následující sváteční den – na Boží hod – se rodiny a známí mezi sebou navzájem navštěvují, aby si do dalšího roku popřáli vše dobré. Je žádoucí, aby jako první do domu vstoupil zdravý, silný, mladý muž. Jako první nesmí nikdy vejít žena nebo dítě – věří se, že ti přinášejí smůlu. Koledník musí mít v kapse nějaké peníze, aby s sebou do domu nepřinesl chudobu.

Koledování a vinšování (tj. přání) patřilo mezi výrazné fenomény slovenské kultury, byly však přímo spojené právě s romským prostředím. Místní sedláci netrpělivě očekávali „své cikány“, kteří jim za hudebního doprovodu vinšovali zdraví, štěstí a bohatství do dalšího roku. Věřili, že ke komu Romové nepřijdou, bude mít smůlu. Sedláci měli pro koledníky připravené odměny v podobě jídla, pálenky a někdy také drobných peněz.